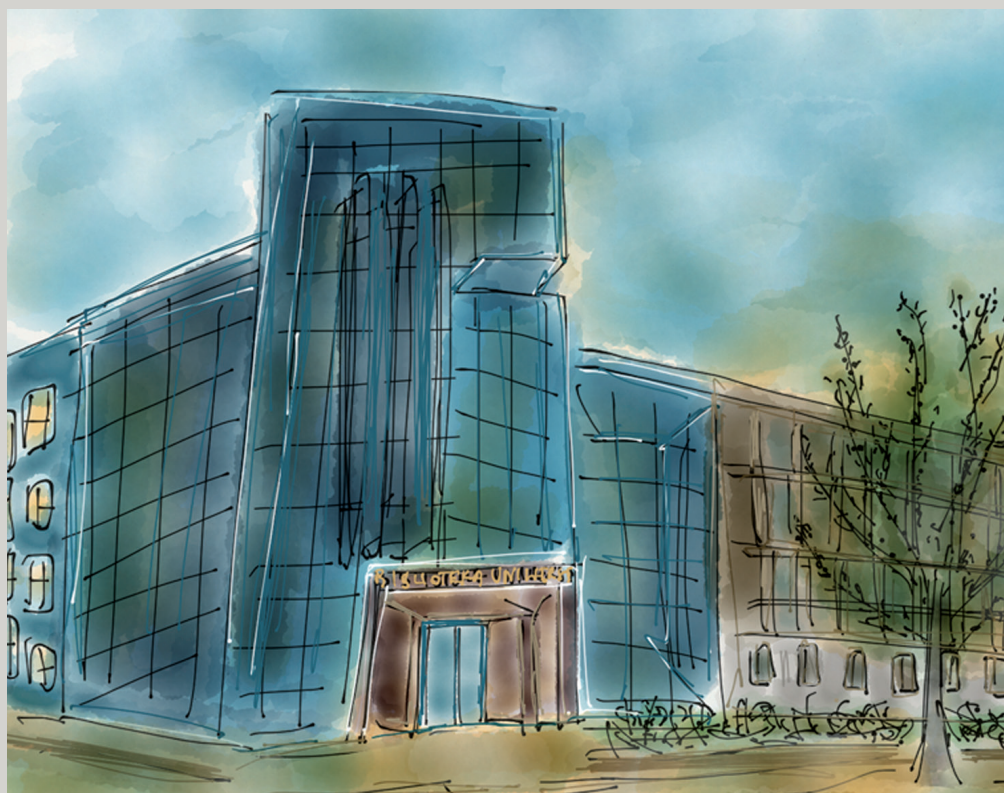

Od przeszłości do teraźniejszości

Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego

1945–2015

Uniwersytet
ŁÓDZKI

W WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

Początki, rozwój i stan obecny systemu informatycznego Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego

Abstract: The Beginnings, the Development and the Current State of the Computer System in the Library of Łódź University

The article presents the history of the computer system in the Library of Łódź University.

The expansion of computerization has changed the face of the Library, which has to be up to the requirements of the twenty-first/XXI century users, also in the range of offered information services. The evolution of the library information system covered technical infrastructure, reorganizations and the extension of functionality of the system. This allowed a growing range of activities within the Library, the information system of The University of Łódź, and beyond the local structures by implementing interlibrary cooperation mechanisms.

123

1. Wstęp

Pojawienie się terminu „system informatyczny” związane jest z rozwojem nowych technologii, co w odniesieniu do bibliotek sprowadza się przede wszystkim do komputeryzacji procesów bibliotecznych. Intensywny rozwój automatyzacji w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego rozpoczął się w połowie lat 90. ubiegłego stulecia i w początkowym okresie koncentrował się przede wszystkim na zakupie zintegrowanego systemu bibliotecznego Horizon. Wydarzenie to, uznane przez Marię Wrocławską i Jana Janiaka za pierwszy z czterech „momentów historycznych” w dziejach BUŁ, które „zaważyły na rozpoczętym i nie zakończonym jeszcze

* Mgr Mariola Augustyniak, zastępca Dyrektora Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, Samodzielna Sekcja ds. Komputeryzacji BUŁ.

po dzień dzisiejszy procesie zmian organizacyjnych¹, było przedsięwzięciem równie ważnym co kosztownym i wymagającym ogromnej pracy merytorycznej. Dlatego też, wzorem innych środowisk bibliotekarskich, łódzkie biblioteki naukowe podjęły współpracę w ramach Międzyuczelnianego Zespołu Bibliotecznego², powołanego do życia w 1994 r. W jego skład weszła również BUŁ, jako największa biblioteka regionu łódzkiego. Działania te zaowocowały uzyskaniem z Fundacji Andrew W. Mellona grantu na zakup i wdrożenie zautomatyzowanego systemu bibliotecznego Horizon, co pozwoliło na rozwiązanie, przynajmniej w początkowym okresie, problemów finansowych planowanego przedsięwzięcia. Dzięki zaangażowaniu i wspólnej pracy wszystkich bibliotek wdrożenie systemu stało się faktem i pierwsze rekordy zaczęły zapełniać bazy biblioteczne.

Po automatyzacji spodziewano się bardzo wiele. Wśród oczekiwań wymienić można:

- dążenie do usprawnienia procesów bibliotecznych, przyspieszenie opracowania zbiorów i usprawnienie obsługi czytelników,
- umożliwienie wdrożenia nowych mechanizmów współpracy międzybibliotecznej,
- usprawnienie procesu wymiany informacji,
- umożliwienie szybkiego i łatwego dostępu do metadanych i do pełnych tekstów w jak najszerszym zakresie.

Nie wszystkie nadzieje pokładane w komputeryzacji bibliotek zostały spełnione, a na pewno nie od razu. W miarę upływu czasu okazało się, że system informatyczny nie może być elementem stałym, a wręcz przeciwnie, musi ulegać permanentnym modyfikacjom wraz ze zmieniającymi się potrzebami czytelników, warunkami organizacyjnymi macierzystej instytucji i pojawianiem się nowych możliwości technicznych.

2. Struktura systemu informatycznego BUŁ

Struktura i rozwój systemu informatycznego w ramach jednolitego systemu biblioteczno-informacyjnego Uniwersytetu Łódzkiego omówione zostały na XI Krajowym Forum Informacji Naukowej i Technicznej

¹ J. Janiak, M. Wrocławska, „*Filozofia codzienności*”. *Tradycyjne i nowoczesne formy pracy i zarządzania biblioteką (na przykładzie Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego)*. *Rozważania poważne i niepoważne*, [w:] *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji. Działania i codzienność. Materiały konferencyjne, t. I*, Poznań, 15–17 VI 2005, red. H. Ganińska, Poznań 2005, s. 104.

² Międzyuczelniany Zespół Biblioteczny został powołany do życia przede wszystkim z przyczyn finansowych. Jego powstanie wiązało się z wystąpieniem do Fundacji Andrew W. Mellona z wnioskiem o przyznanie grantu na zakup i wdrożenie zautomatyzowanego systemu bibliotecznego Horizon. Inicjatywa zaowocowała dalszą współpracą, trwającą do dnia dzisiejszego. Od 2003 r. Międzyuczelniany Zespół Biblioteczny nosi nazwę Łódzkiej Akademickiej Sieci Bibliotecznej (ŁASB).

w 2011 r.³ W ciągu trzech lat, jakie minęły od tego czasu system informatyczny BUŁ wciąż się zmieniał, niemniej podstawowe czynniki wpływające na jego ewolucję pozostały takie same. Główne z nich to:

- konieczność ciągłego usprawniania procesów bibliotecznych i dostosowania się do zmian organizacyjnych zachodzących w ramach uczelnianego systemu biblioteczno-informacyjnego,
- rozwój nowych nośników informacji i konieczność zorganizowania dostępu do tych zasobów dla użytkowników,
- rozwój współpracy międzybibliotecznej,
- zróżnicowane potrzeby i coraz większe wymagania użytkowników,
- zmiany w zakresie regulacji prawnych,
- nowe możliwości techniczne, pozwalające na unowocześnienie systemu informatycznego.

Podstawowymi segmentami systemu informatycznego BUŁ są: zintegrowany system biblioteczny, strona WWW biblioteki i poczta elektroniczna. Odgrywają one szczególnie ważną rolę ze względu na przepływ informacji między poszczególnymi elementami systemu informatycznego. Duże znaczenie mają także: Biblioteka Cyfrowa UŁ, Repozytorium UŁ i zasoby elektroniczne udostępniane przez serwer HAN. Jednak centralnym punktem systemu informatycznego pozostaje, niezależnie od zmian i modyfikacji dokonujących się na przestrzeni lat, zintegrowany system biblioteczny. Najważniejszymi wydarzeniami w historii rozwoju systemu informatycznego BUŁ począwszy od 1997 r. były:

- 1997 – wdrożenie zintegrowanego systemu bibliotecznego Horizon⁴,
- 2001 – rozpoczęcie współpracy z Centralną Kartoteką Haseł Wzorcowych (CKHW)⁵,
- 2002 – rozpoczęcie współpracy z katalogiem centralnym NUKAT⁶,
- 2006 – oddanie do użytku nowego gmachu BUŁ,
- wdrożenie modułu udostępniania systemu Horizon,
- integracja systemu bibliotecznego z systemem RFID⁷,

³ M. Augustyniak, *Twórcy systemu informatycznego biblioteki akademickiej. Z doświadczeń Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego*, „Kwartalnik PTINT” 2012, nr 2, s. 66–72.

⁴ Prace wdrożeniowe trwały od 1994 r., zaś w grudniu 1997 r. pierwsze rekordy bibliograficzne zostały wprowadzone do bazy.

⁵ W 2001 r. BUŁ zakupiła 5 licencji oprogramowania systemu VTLS dające techniczne możliwości podjęcia współpracy z CKHW, która od 2002 r. stała się integralną częścią NUKAT-u.

⁶ NUKAT (Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny) – katalog centralny polskich bibliotek naukowych i akademickich tworzony metodą współkatalogowania, z którym BUŁ aktywnie współpracuje od początku jego powstania w 2001 r. <http://www.nukat.edu.pl/>.

⁷ RFID (Radio Frequency Identification) – system identyfikacji obiektów za pomocą fal radiowych, wykorzystywany również w rozwiązaniach dla bibliotek w zakresie kontroli i zarządzania zbiorami. W BUŁ od października 2006 r.

- 2007 – wdrożenie elektronicznego zamawiania zbiorów w systemie bibliotecznym Horizon,
- udostępnienie usługi Wi-Fi⁸,
- 2008 – uruchomienie Biblioteki Cyfrowej UŁ,
- 2009 – digitalizacja i udostępnienie czytelnikom katalogu kartkowego Oddziału Zbiorów Specjalnych obejmującego zbiory Sekcji Kartografii, Ikonografii i Starych Druków,
- 2011 – uruchomienie Repozytorium UŁ⁹,
- 2012 – migracja do nowego systemu bibliotecznego Symphony,
- 2014 – udostępnienie Multiwyszukiwarki EBSCO Discovery Service (EDS)¹⁰,
- zakończenie procesu digitalizacji katalogu alfabetycznego i udostępnienie cyfrowych katalogów kartkowych w nowym interfejsie.

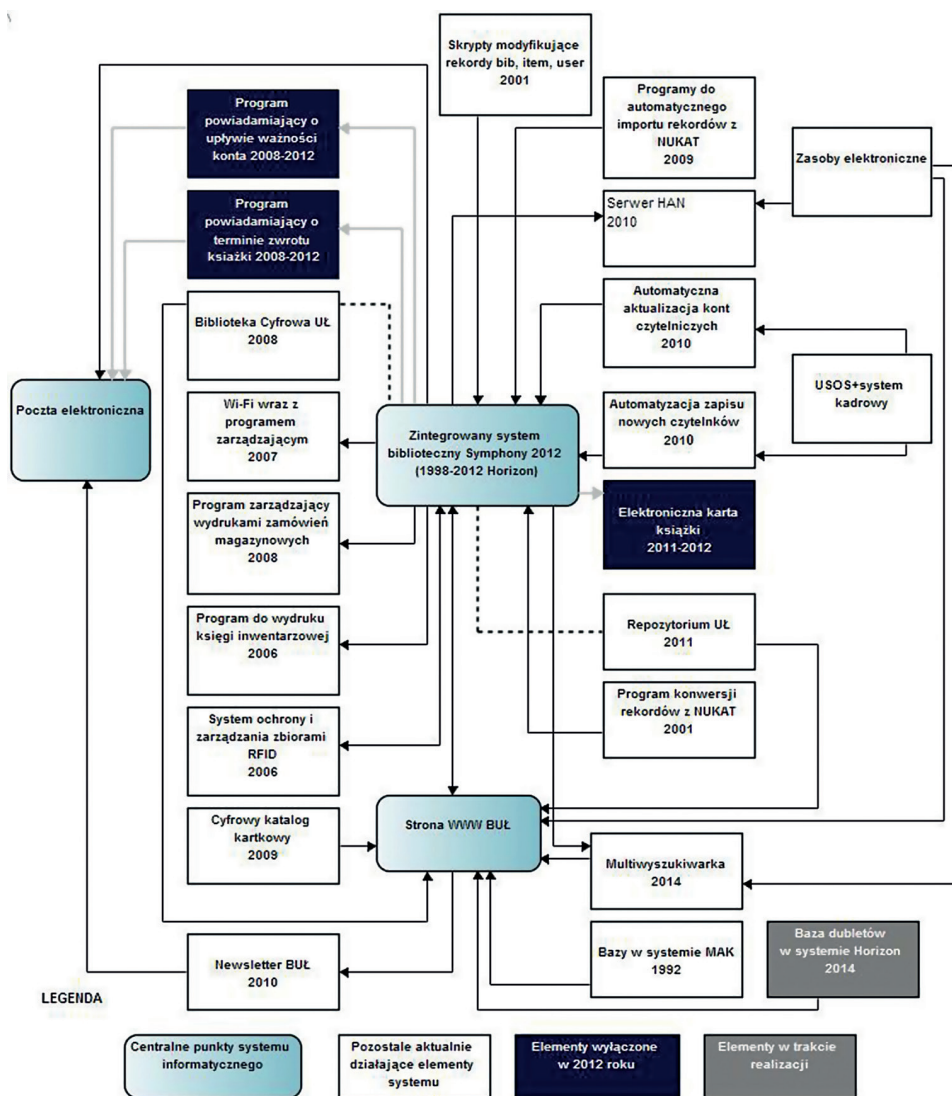
Każde z tych wydarzeń wiązało się z koniecznością modyfikacji systemu informatycznego BUŁ i zintegrowanego systemu bibliotecznego. W miarę upływu czasu niektóre elementy systemu informatycznego zdezaktualizowały się lub zostały zastąpione przez inne rozwiązania, inne musiały zostać zawieszono ze względu na zmieniające się uwarunkowania i konieczność dostosowania do nowych możliwości. Równocześnie nowe narzędzia informatyczne wymagały integracji z systemem informatycznym, wpływając na rozbudowę jego struktury. Zależności między elementami systemu informatycznego mają charakter jedno- lub dwustronny. Mogą wiązać się z modyfikacjami danych lub tylko z ich generowaniem i tworzeniem raportów. W przypadku Biblioteki Cyfrowej i Repozytorium są to tylko linki kierujące od metadanych do pełnego tekstu¹¹. Strukturę systemu informatycznego BUŁ według stanu na listopad 2014 r. ilustruje diagram – ryc. 1.

⁸ Bezprzewodowy dostęp do sieci Internet kontrolowany jest za pomocą oprogramowania umożliwiającego autoryzację użytkownika i limitowanie czasu korzystania z tej usługi.

⁹ Repozytorium UŁ zostało oficjalnie powołane do życia Zarządzeniem Rektora w 2013 r., jednak w praktyce już od 2011 r. zaczęto deponować w nim teksty.

¹⁰ Multiwyszukiwarka EBSCO Discovery Service (EDS) umożliwia jednoczesne przeszukiwanie wielu sieciowych zasobów informacji: baz danych, serwisów czasopism i książek elektronicznych, katalogu bibliotecznego, Repozytorium UŁ oraz Biblioteki Cyfrowej UŁ.

¹¹ W opisach bibliograficznych w systemie Horizon zamieszczane są w odpowiednim polu adresy URL prowadzące do pełnych tekstów publikacji w Bibliotece Cyfrowej UŁ. Podobna zasada jest zastosowana w przypadku Repozytorium UŁ w zakresie publikacji dostępnych również w formie drukowanej i skatalogowanych w zintegrowanym systemie bibliotecznym.

Ryc. 1. Schemat struktury systemu informatycznego Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego według stanu na listopad 2014 r. Oprac. własne

Istotne znaczenie dla rozwoju systemu informatycznego BUŁ miało podjęcie decyzji o rozpoczęciu aktywnej współpracy z Narodowym Uniwersalnym Katalogiem Centralnym NUKAT. Organizacja płynnej współpracy z Centralną Kartoteką Haseł Wzorcowych (CKHW – od 2001) i z NUKAT (od 2002) wymagała zastosowania odpowiedniego oprogramowania, które przyspieszyło i usprawniło pracę bibliotekarzy, a dzięki temu wpłynęło na tempo budowy katalogu lokalnego. Kolejnym

przełomowym momentem w rozwoju systemu informatycznego BUŁ było oddanie do użytku nowego gmachu biblioteki w 2006 r., wiążące się z wdrożeniem elektronicznej rejestracji wypożyczeń i integracją systemu RFID z systemem bibliotecznym Horizon. Pięć miesięcy później uruchomiono elektroniczne zamawianie zbiorów i udostępniono usługę Wi-Fi, co wymagało włączenia w strukturę systemu informatycznego kolejnych elementów. Ważnym wydarzeniem w zakresie rozbudowy struktury systemu informatycznego BUŁ było również uruchomienie Biblioteki Cyfrowej UŁ w kwietniu 2008 r. i Repozytorium UŁ trzy lata później. Pozostałe elementy przedstawione na rysunku wiążą się przede wszystkim ze zmianami organizacyjnymi, dokonującymi się w bibliotece i modyfikacjami zintegrowanego systemu bibliotecznego Horizon i Symphony. Ta ostatnia grupa modyfikacji wynika głównie z braków funkcjonalnych zintegrowanych systemów bibliecznych, nie zawsze spełniających wszystkie wymagania wynikające z organizacji pracy w danej bibliotece.

Duże znaczenie dla zaistniałych w ciągu ostatniego roku zmian w strukturze systemu informatycznego BUŁ miała migracja danych z systemu Horizon, użytkowanego w bibliotece od 1997 r., do nowocześniejszego systemu Symphony firmy Sirsi Dynix, przeprowadzona w 2012 r. System Symphony przejął niektóre funkcje realizowane dotąd przez narzędzia zewnętrzne. W efekcie zrezygnowano:

- z zewnętrznego narzędzia przypominającego czytelnikom o terminie zwrotu wypożyczonych egzemplarzy – funkcja ta od 2012 r. jest realizowana bezpośrednio przez system Symphony i nie wymaga narzędzi zewnętrznych,

- ze skryptu blokującego konta czytelnicze ze względu na przetrzymanie wypożyczonych egzemplarzy – funkcja ta również od 2012 r. jest realizowana bezpośrednio przez system Symphony i nie wymaga narzędzi zewnętrznych.

Niestety, system Symphony, mimo że nowocześniejszy od stosowanego do 2012 r. systemu Horizon, również musi być wspomagany przez dodatkowe skrypty i rezygnując z jednych narzędzi zewnętrznych trzeba było zastosować nowe. Ich działanie pozwala m.in. na spełnienie wymogów w zakresie ochrony danych osobowych i umożliwia realizację niektórych funkcji związanych z obsługą zamówień magazynowych¹².

Wdrożenie nowego systemu bibliotecznego jest zawsze przedsięwzięciem trudnym, a w przypadku dużej biblioteki naukowej z tak złożoną strukturą jak BUŁ, szczególnie skomplikowanym. Z tego powodu niektó-

¹² Dodatkowe narzędzia umożliwiają: zmianę haseł dostępu do systemu dla bibliotekarki (przy zachowaniu wymogów częstotliwości zmian i formy hasła), wydruk danych czytelnika w czytelnej i zrozumiałej formie, przywrócenie macierzystej lokalizacji egzemplarza w przypadku usunięcia zamówienia magazynowego przez czytelnika.

re funkcje, realizowane wcześniej dzięki dodatkowym programom, zostały zawieszono, co nie oznaczało całkowitej rezygnacji z ich ponownego wdrożenia. Elektroniczna karta książki, funkcjonująca w bibliotece około roku, miała duży wpływ na płynny przebieg procesów gromadzenia i opracowania zbiorów bibliotecznych. Funkcjonalność ta nie została powtórnie uruchomiona i ze względu na specyfikę systemu Symphony trudno będzie przywrócić ją w dawnej formie. Udało się natomiast powrócić do rejestracji czytelników i aktualizacji kont czytelniczych w oparciu o system USOS, co przyspiesza obsługę czytelników.

3. Samodzielna Sekcja ds. Komputeryzacji

System informatyczny to nie tylko sprzęt i technologia. Bardzo ważnym czynnikiem w procesie tworzenia systemu informatycznego i wdrażania zintegrowanego systemu bibliotecznego są zaangażowani w ten proces ludzie. Jednostką organizacyjną odpowiedzialną za wdrożenie zintegrowanego systemu bibliotecznego Horizon w BUŁ była, powołana do życia od 1 maja 1996 r., Samodzielna Sekcja ds. Komputeryzacji (SSK)¹³. Był to zespół liczący wówczas 3 i pół etatu, składający się z administratora systemu Horizon i jednocześnie kierownika sekcji, 2 informatyków (1+ pół etatu) i jednego starszego bibliotekarza. Na SSK spoczywał obowiązek szkolenia pracowników biblioteki w zakresie obsługi komputera oraz korzystania z Internetu i baz MAK¹⁴, jak również administracja i rozbudowa lokalnej sieci BUŁ (LAN), administrowanie serwerami i prowadzenie aktualnej strony WWW biblioteki¹⁵. Najwięcej czasu poświęcano jednak na wdrożenie systemu Horizon, migracje do jego kolejnych wersji, uruchomienie nowych modułów i funkcjonalności oraz merytoryczne przygotowanie do pracy w systemie pracowników BUŁ i bibliotek zakładowych UŁ. Skład osobowy SSK zmieniał się

¹³ *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej oraz sieci bibliotek zakładowych Uniwersytetu Łódzkiego za rok 1996 (skrótowe)*, s. 9.

¹⁴ Bazy prowadzone od 1992 r. przez Oddział Informacji Naukowej obejmowały początkowo katalog księgozbioru podręcznego Oddziału Informacji Naukowej, doktoraty i habilitacje UŁ, bibliografię dorobku pracowników UŁ i katalog płyt CD. Obecnie prowadzony jest tylko katalog Informacji Naukowej obejmujący księgozbiór bibliologiczny i informacyjny i katalog doktoratów UŁ, zamknięty w 2008 r. i kontynuowany w systemie bibliotecznym Horizon/Symphony. W 2001 r. zakupiono oprogramowanie MAK WWW, umożliwiające dostęp internetowy do baz utrzymywanych w programie MAK, co znacznie ułatwiło czytelnikom korzystanie z tych zasobów.

¹⁵ W 2012 r. prowadzenie strony internetowej przejął od SSK Oddział Informacji Naukowej i Prac Dydaktycznych BUŁ.

co prawda na przestrzeni lat, zarówno jeśli chodzi o administratora zintegrowanego systemu bibliotecznego, jak pozostałych pracowników – bibliotekarzy i informatyków, jednak liczebność tego zespołu nie ulegała radykalnej zmianie. W latach 1997-2005 SSK liczyła 5 osób (4 i pół etatu), w tym administrator systemu – kierownik Sekcji, 1 starszy bibliotekarz, 3 informatyków. Zwiększenie zatrudnienia w marcu 2006 r. stało się konieczne ze względu na rozbudowę systemu informatycznego BUŁ, wdrożenie nowych funkcjonalności zintegrowanego systemu bibliotecznego i włączenie się do współkatalogowania coraz większej liczby bibliotek zakładowych UŁ. W takim składzie osobowym, mimo systematycznej rozbudowy systemu informatycznego biblioteki, SSK pracuje do dnia dzisiejszego. Od października 2006 r. informatycy pracują w trybie dwuzmianowym. Dzięki temu przez cały czas otwarcia biblioteki dla czytelników zapewniona jest pomoc w zakresie działania i obsługi urządzeń wchodzących w skład infrastruktury informatycznej BUŁ.

Sprawne funkcjonowanie systemu informatycznego zależy od współpracy wszystkich osób zaangażowanych w proces jego tworzenia. Dotyczy to zarówno wzajemnych relacji między pracownikami SSK, poszczególnymi działami BUŁ, jak i kontaktów z osobami należącymi do innych struktur i jednostek o zasięgu regionalnym czy ogólnokrajowym. Takie zadania SSK realizuje biorąc udział w pracach ŁASB i zespołów roboczych powoływanych okazjonalnie dla realizacji określonych zadań¹⁶. W skali krajowej współpraca realizowana jest w ramach Narodowego Uniwersalnego Katalogu Centralnego NUKAT i Federacji Bibliotek Cyfrowych (FBC). Pracownicy SSK biorą udział w konferencjach i warsztatach związanych z zakresem swojej działalności. W latach 2001–2014 uczestniczyli w 25 konferencjach i warsztatach, wygłaszając 12 referatów. Zarówno informatycy jak i bibliotekarze starają się podwyższać swoje kwalifikacje. Wszyscy pracownicy mają ukończone studia magisterskie, a w przypadku studiów innych niż bibliotekoznawcze lub informatyczne, również kierunkowe studia podyplomowe. Uczestniczą także w szkoleniach podnoszących kwalifikacje¹⁷. Niezależnie od szkoleń praca w SSK wymaga samodzielności w zdobywaniu wiedzy i samokształcenia.

¹⁶ Na przykład w 2012 r. powołano kilkusobowy zespół roboczy ds. wdrożenia systemu bibliotecznego Symphony. Zespół zajmował się ustaleniem harmonogramu wdrożenia i szkoleń, a po przeprowadzeniu migracji pracuje nad ustaleniem warunków ostatecznego przyjęcia systemu i planami dotyczącymi nowych funkcjonalności.

¹⁷ 2001 r. – szkolenia z zakresu administrowania serwerem Novell użytkowanym w BUŁ do 2009 r., 2004 r. – kurs „Querying Microsoft SQL Server 2000 with Transact-SQL” (M. Augustyniak), 2011 r. – szkolenie techniczne dla informatyków, poświęcone urządzeniom do ochrony styku sieci firmowej z Internetem firmy NETASQ – Administrator NETASQ UTM.

4. Zakres i zasięg systemu informatycznego BUŁ

Rozwój systemu informatycznego BUŁ można rozważać nie tylko w aspekcie infrastruktury informatycznej, a więc narzędzi, które powstawały wraz z pojawiającymi się potrzebami, ale także w kontekście rozszerzania się jego zasięgu – w wyniku przyłączania do wspólnego systemu biblioteczno-informacyjnego nowych jednostek i zakresu – w odniesieniu do nowych funkcjonalności.

Centralnym punktem systemu informatycznego BUŁ jest zintegrowany system biblioteczny, dawniej Horizon, obecnie Symphony. Zintegrowany system biblioteczny składa się z kilku modułów. Niektóre z nich mogą funkcjonować niezależnie od siebie, przy czym założeniem systemu jest oczywiście wdrożenie wszystkich jego elementów, co pozwala na pełne wykorzystanie możliwości i osiągnięcie celu, jakim jest wspomaganie procesów bibliotecznych w najbardziej efektywny sposób. Podstawowe moduły wchodzące obecnie w skład zintegrowanego systemu bibliotecznego, to: OPAC¹⁸, czyli publiczny dostęp do katalogu biblioteki, Gromadzenie, Katalogowanie, Czasopisma (obsługujący akcesję wydawnictw ciągłych), Udostępnianie, Rezerwacje, czyli zamówienia egzemplarzy aktualnie niedostępnych (wypożyczonych przez innego czytelnika), Close Stack, czyli zamawianie zbiorów aktualnie dostępnych z magazynów bibliotecznych¹⁹, a także rozbudowany moduł administratora, pozwalający na konfigurację systemu zgodnie z potrzebami biblioteki. Wdrażanie systemu Horizon rozpoczęto w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego w 1994 r., zaś pierwsze rekordy bibliograficzne wprowadzono w 1998 r. Nie od razu jednak uruchomiono wszystkie funkcjonalności systemu i nie w formie obecnej, znanej dobrze użytkownikom i pracownikom.

Istnienie modułu OPAC, umożliwiającego czytelnikom przeglądanie katalogu biblioteki, wydaje się być dzisiaj oczywiste. Jednak publiczny dostęp do bazy nie funkcjonował od razu w dzisiejszym kształcie. W latach 1998–1999 dostęp do katalogu BUŁ, podobnie jak do katalogów pozostałych bibliotek wdrażających system Horizon, był w fazie testów. Początkowo ze strony internetowej biblioteki był to dostęp wykorzystujący połączenie przez Telnet²⁰. Korzystanie z katalogu w takiej formie było zdecydowanie bardziej skomplikowane niż obecnie, a ponadto oprogramowanie zawierało błędy utrudniające poszukiwania potrzebnej literatury, co ilustruje ryc. 2.

¹⁸ OPAC – Online Public Access Catalog.

¹⁹ Close Stack – moduł zintegrowanych systemów bibliotecznych Horizon i Symphony, pozwalający na składanie zamówień na zbiory przechowywane w magazynach zamkniętych.

²⁰ Telnet – standard protokołu komunikacyjnego używanego w sieciach komputerowych.

Dostęp do katalogu Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi poprzez TELNET

[Początek] [Opis] [ISO-8859-2 w MS Windows] [Problemy przy przewijaniu indeksów] [Uwagi]

Opis

[Katalog on-line](#) książek w BUL dostępny jest przez TELNET. Należy załogować się do hosta cat.lib.uni.lodz.pl jako użytkownik **katalog** albo **catalog** (lub w skrócie: **kat** albo **cat**) bez hasła. Możliwe jest również logowanie z pominięciem pytania o *username*. Trzeba załogować się do [portu 24](#) lub logując się do standardowego portu poprzedzić nazwę terminala frazą **cat**, np. **cat-vt100**.

[Początek] [Opis] [ISO-8859-2 w MS Windows] [Problemy przy przewijaniu indeksów] [Uwagi]

Problemy z kodowaniem znaków pod MS Windows 95

Standardowy klient TELNET pod MS Windows źle wyświetla zestaw znaków ISO-8859-2. Aby uniknąć tego problemu należy nazwę terminala poprzedzić frazą **win-**, np. **win-vt100**. Spowoduje to przekodowanie wyświetlanego zestawu znaków tak, aby był dobrze wyświetlany pod MS Windows. Nazwę terminala podaje się w oknie dialogowym **Połącz**, np.:

[Początek] [Opis] [ISO-8859-2 w MS Windows] [Problemy przy przewijaniu indeksów] [Uwagi]

Zatrzymywanie się podczas przewijania

System *Horizon* zawiera błąd, który powoduje powstawanie nieciągłości w tablicach indeksowych. Wskutek tego nie ma możliwości przewinięcia całego indeksu alfabetycznego od A do Z, bo w pewnym momencie program zatrzymuje się tak, jakby nie było dalszych rekordów. Można ominąć to wracając do listy indeksów i po *Szukaj*: wpisać wyrażenie odpowiadające ostatniemu (lub pierwszemu, jeśli w górę) wyświetlanemu rekordowi.

[Początek] [Opis] [ISO-8859-2 w MS Windows] [Problemy przy przewijaniu indeksów] [Uwagi]

Ryc. 2. Dostęp do katalogu Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego przez Telnet²¹
Oprac. własne

132

Równolegle testowany był dostęp przez WWW (WebPAC)²², który ostatecznie oddano do użytku czytelnikom wszystkich bibliotek łódzkich wchodzących w skład Łódzkiej Akademickiej Sieci Bibliotecznej od stycznia 2000 r.²³ Wspólny interfejs, dostępny ze strony Konsorcjum Bibliotek Łódzkich obejmował wówczas 10 bibliotek²⁴.

W sierpniu 2008 r., wraz z przeprowadzeniem w BUŁ migracji systemu *Horizon* do wersji 7.3, WebPAC został zastąpiony przez nowy produkt – *Horizon Information Portal (HIP)*, a Od 2012 r., po migracji do systemu *Symphony*, HIP ustąpił miejsca *E-Library*. W dalszym ciągu funkcjonuje wspólny interfejs wszystkich bibliotek – członków ŁASB²⁵.

²¹ Wayback Machine – Internet Archive, [dostęp 18.11.2013], http://web.archive.org/web/*/irys.uni.lodz.pl.

²² WebPAC – dostęp przez WWW do katalogów bibliotek użytkujących system *Horizon* w wersji 5.1 i 5.3.

²³ B. Feret, Łódzka Akademicka Sieć Biblioteczna, [dostęp 18.11.2013], <http://212.191.39.139/projekt.html>.

²⁴ W 2000 r. wspólny interfejs obejmował katalogi bibliotek: Akademii Medycznej, Akademii Muzycznej, Akademii Sztuk Pięknych, CBMiM PAN, PWSFTviT, Politechniki Łódzkiej, Uniwersytetu Łódzkiego, d. WAM, WSD i Biblioteki im. Piłsudskiego. Po utworzeniu w 2002 r. Uniwersytetu Medycznego w Łodzi (z połączenia Akademii Medycznej i Wojskowej Akademii Medycznej) i przystąpieniu do ŁASB Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi, w dalszym ciągu w skład ŁASB wchodzi 10 bibliotek.

²⁵ Wspólny interfejs dostępny jest pod adresem <http://www.biblioteki.lodz.pl/>.

Dostęp do bazy biblioteki w katalogu komputerowym zlokalizowanym na terenie BUŁ również przeszedł kilka etapów. Do 2001 r. funkcjonował klient wykorzystujący połączenie przez Telnet²⁶, działający w trybie tekstowym, Character User Interface (CHUI). Dążono do jego zmiany nie tylko ze względu na mało przyjazny dla czytelnika sposób przeszukiwania bazy, ale przede wszystkim z powodu błędnych informacji otrzymywanych przez czytelników – zastosowany system nie przewidywał odsyłaczy. W 2002 r., mimo problemów sprzętowych, udało się zmienić software w katalogu komputerowym zastępując program działający w systemie DOS przeglądarką działającą w systemie Windows, Windows User Interface (WUI). Równocześnie rozbudowano o kilka stanowisk katalog komputerowy, co miało istotne znaczenie ze względu na powiększającą się bazę i coraz liczniejszą grupę korzystających. Przeglądarka WUI miała dużo przyjaźniejszy w obsłudze interfejs i dawała wiarygodne i pełne wyniki wyszukiwania, oferując system odsyłaczy pomagający w odnalezieniu potrzebnej literatury. W 2005 r., w związku z migracją systemu Horizon do wersji 5.3, w katalogu komputerowym zastosowano WebPAC. Od tej pory katalog biblioteki dostępny był wyłącznie przez WWW.

W latach 1998-2000 wdrożenie systemu Horizon w BUŁ objęło, poza modułem OPAC, Gromadzenie i Katalogowanie. Początkowo opracowywano jednak wyłącznie druki zwarte, stosując jednocześnie ograniczenie chronologiczne do książek wydanych po 1997 r. Ograniczenie to przyjęto jednak wyłącznie w BUŁ, założeniem realizowanym przez biblioteki zakładowe UŁ było opracowanie całości posiadanych zbiorów. W BUŁ zrezygnowano z cezury czasowej dopiero w 2006 r., a decyzja ta miała bezpośredni związek z wdrożeniem programu do wydruku księgi inwentarzowej generowanej z systemu bibliotecznego. Konieczność zachowania ciągłości numeracji w księdze inwentarzowej zweryfikowała dotychczas przyjęty tryb pracy i od tej pory wszystkie druki zwarte opracowywano w systemie Horizon.

W 2001 r. wdrożono kolejny moduł systemu Horizon – moduł Czasopisma²⁷. Moduł ten, obsługując kontrolę i wpływy, umożliwia zarządzanie kolekcją czasopism w bibliotece. W latach 2001–2012 działał w kolejnych wersjach systemu Horizon i funkcjonuje również obecnie, po migracji do systemu bibliotecznego Symphony, którego jest integralną częścią. Prawidłowa konfiguracja modułu kontroli, odpowiednie ustawienia powiązane z nimi rekordu założeń i wzorca oraz właściwy wybór formatu i częstotliwości pozwala na systemowe monitorowanie terminowości wpływu czasopism i obsługę reklamacji.

²⁶ Telnet – standard protokołu komunikacyjnego używanego w sieciach komputerowych.

²⁷ W 2001 r. wprowadzono do katalogu komputerowego 170 tytułów czasopism.

Przełomowym momentem, na który czekali zarówno czytelnicy BUŁ jak i bibliotekarze, był październik 2006 r., kiedy to, wraz z otwarciem dla czytelników nowego gmachu BUŁ, uruchomiono moduł Udostępniania. Kilka miesięcy później, od lutego 2007 r., uruchomiono Close Stack, czyli elektroniczne zamawianie zbiorów. W bibliotekach pracujących w module Udostępniania wdrożono także Rezerwacje egzemplarzy wypożyczonych. Wdrożenie modułu Udostępniania i elektronicznego zamawiania zbiorów zbiegło się z całkowitą zmianą filozofii udostępniania zbiorów w BUŁ i integracją systemu bibliotecznego z systemem ochrony i zarządzania zbiorami RFID²⁸. Wprowadzenie udostępniania w trybie wolnego dostępu niosło ze sobą znaczne zmiany konfiguracyjne podyktowane koniecznością zapewnienia czytelnikom możliwie szerokiego dostępu do wszystkich wprowadzonych udogodnień, przy jednoczesnym zachowaniu obowiązującego *Regulaminu korzystania ze zbiorów Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego* i przestrzeganiu niezbędnych zasad ochrony zbiorów. W efekcie musiało to mieć istotny wpływ na rozbudowę systemu informatycznego BUŁ i rozszerzenie jego zakresu.

134

Po wdrożeniu udostępniania system biblioteczny wykorzystywano już w pełni, ale równocześnie pojawiały się braki funkcjonalne, a wraz z nimi konieczność zastosowania narzędzi zewnętrznych umożliwiających płynną realizację procesów bibliotecznych, jak chociażby sprawne zarządzanie wydrukami zamówień magazynowych, czy zautomatyzowanie niektórych czynności związanych z obsługą czytelników. Tym samym zintegrowany system biblioteczny rozszerzył swój zasięg poza granice systemu informatycznego BUŁ, wykorzystując połączenie z systemem USOS w celu usprawnienia procesów rejestracji użytkowników.

W latach 1997–2014 pojawiały się nowe funkcjonalności, związane z nowymi nośnikami informacji, które również poszerzały zakres systemu informatycznego BUŁ. Są one w różny sposób związane z zintegrowanym systemem bibliotecznym:

- dostęp do źródeł elektronicznych zakupionych przez bibliotekę, realizowany od 2010 r. za pomocą serwera HAN, oparty jest o autoryzację na podstawie widoku utworzonego w systemie bibliotecznym Symphony,
- zasoby Biblioteki Cyfrowej UŁ, w całości realizowanej przez Bibliotekę Uniwersytetu Łódzkiego, w oparciu o własne zbiory biblioteczne i prowadzonej przez pracowników BUŁ, mają w systemie bibliotecznym Symphony linki skierowujące od metadanych do pełnych tekstów,
- Repozytorium UŁ, posadowione na serwerze zlokalizowanym w Centrum Informatycznym Uniwersytetu Łódzkiego, ale administrowane

²⁸ RFID (Radio Frequency Identification) – system identyfikacji obiektów za pomocą fal radiowych, wykorzystywany również w rozwiązaniach dla bibliotek. W BUŁ od października 2006 r.

wane i prowadzone przez pracowników BUŁ, łączy z systemem Symphony podobna zależność, jak Bibliotekę Cyfrową UŁ, oczywiście wyłączenie w zakresie źródeł będących w posiadaniu BUŁ również w formie drukowanej,

– zdigitalizowany katalog kartkowy obejmujący katalog alfabetyczny i katalogi Zbiorów Specjalnych: Starych Druków, Ikonografii i Kartografii, zintegrowany z interfejsem obsługującym zamówienia na zbiory nieskatologowane w systemie bibliotecznym Symphony,

– Multiwyszukiwarka EBSCO Discovery Service (EDS), której zasoby są aktualizowane z częstotliwością zapewniającą informację spójną z katalogiem bibliotecznym i innymi źródłami objętymi wspólnym przeszukiwaniem²⁹.

W najbliższym czasie planowane jest również utworzenie bazy dubletów BUŁ i udostępnienie jej w systemie bibliotecznym Horizon, użytkowanym przez bibliotekę do 2012 r. Projekt jest aktualnie w trakcie realizacji.

Na przestrzeni niemal 20 lat, począwszy od roku 1997 zmieniał się nie tylko zakres systemu informatycznego BUŁ, ale także jego zasięg. Początkowo wdrożenie systemu bibliotecznego Horizon ograniczało się wyłącznie do Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, ale w niedługim czasie, po przeprowadzeniu niezbędnych szkoleń, do współkatalogowania przystąpiły pierwsze biblioteki zakładowe UŁ. Szkolenia prowadzone były początkowo przez Samodzielną Sekcję ds. Komputeryzacji BUŁ, później zostały przejęte przez Oddział Bibliotek Zakładowych. Liczba bibliotek tworzących wspólną bazę katalogową systematycznie rosła, a co za tym idzie zasięg systemu informatycznego z roku na rok się powiększał³⁰. Do roku 2012 pracę w zintegrowanym systemie bibliotecznym Horizon rozpoczęło dwadzieścia bibliotek zakładowych³¹. Wyjątkowo dynamiczny rozwój automatyzacji bibliotek sieci nastąpił w latach 2003–2008. W tym okresie

²⁹ W zakresie katalogu biblioteki i Repozytorium UŁ aktualizacja następuje raz dziennie, dla Biblioteki Cyfrowej UŁ raz na tydzień.

³⁰ W 2004 r. liczba bibliotek współkatalogujących zwiększyła się do 9, w 2005 r. wynosiła 10, w 2006 r. – 11, w 2007 r. – 14, w 2009 r. – 17, a w 2010 r. – 19.

³¹ 2003 r. – Biblioteka Polonistyczna, Biblioteka Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego, Biblioteka Socjologiczna, Biblioteka Geograficzna, Biblioteka Fizyczna, Biblioteka Wydziału Matematyki; 2004 r. – Biblioteka Instytutu Anglistyki, Biblioteka Instytutu Psychologii, Biblioteka American Corner; 2006 r. – Biblioteka Wydziału Zarządzania, Biblioteka Wydziału Prawa i Administracji; 2007 r. – Biblioteka Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej, Biblioteka Instytutu Historii, Biblioteka Wydziału Nauk o Wychowaniu; 2009 – Biblioteka Instytutu Filozofii, Biblioteka Instytutu Kultury Współczesnej (do 2009 r. pod nazwą Biblioteka Instytutu Teorii Literatury, Teatru i Sztuk Audiowizualnych), Biblioteka Katedr Germanistyki; 2010 – Biblioteka Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politologicznych, Biblioteka Instytutu Rusycystyki, Biblioteka Katedry Bibliotekoznawstwa i Informatyki; 2012 r. – Biblioteka Instytutu Archeologii.

wdrożeniem systemu Horizon objęto 14 bibliotek³². W wyniku zmian organizacyjnych i łączenia bibliotek, od października 2014 r. łączna liczba bibliotek włączonych w proces automatyzacji to 15 jednostek, w tym BUŁ, 13 bibliotek zakładowych UŁ i Biblioteka American Corner³³.

Zakres wdrożenia zintegrowanego systemu bibliotecznego w bibliotekach zakładowych również zmieniał się na przestrzeni lat. Wszystkie biblioteki pracują w module katalogowania, ale tylko część z nich wykorzystuje moduł akcesji czasopism. Jak dotąd tylko 7 bibliotek sieci uczelnianej uruchomiło elektroniczną rejestrację wypożyczeń i zamawianie zbiorów w systemie bibliotecznym³⁴, jednak już w 2015 r. kolejne 3 biblioteki planują dołączyć do ich grona³⁵. W żadnej z bibliotek zakładowych nie wdrożono modułu Gromadzenia ze względu na brak możliwości dostosowania konfiguracji użytkowanej wówczas wersji systemu bibliotecznego do specyficznych potrzeb każdej z tych jednostek.

Podsumowanie

System informatyczny, rozumiany jako część systemu informacyjnego oparta o technologię komputerową, jest elementem istotnym dla prawidłowego funkcjonowania instytucji i wspomagającym procesy przez nią realizowane. Tak zdefiniowany system informatyczny nie może być elementem stałym i niezmiennym. Przeciwnie, powinien zmieniać się i doskonalić wraz z instytucją, w strukturze której funkcjonuje. Modyfikacje systemu informatycznego nie mają charakteru operacji jednorazowej.

³² A. Stolarczyk, *Komputeryzacja bibliotek zakładowych Uniwersytetu Łódzkiego – od katalogu kartkowego do katalogu komputerowego*, [w:] *Stare i nowe w bibliotece współpraca czy konkurencja*, red. M. Wrocławska, J. Jerzyk-Wojtecka, Łódź, 2010 s. 161 i n.

³³ 2010 r. – połączenie Biblioteki Wydziału Nauk o Wychowaniu i Biblioteki Instytutu Psychologii; połączenie Biblioteki Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego i Biblioteki Instytutu Socjologii; 2014 r. – połączenie 9 bibliotek funkcjonujących na Wydziale Filologicznym w jedną Bibliotekę Wydziału Filologicznego (Biblioteka Wydziału Filologicznego scali: Bibliotekę Polonistyczną, Bibliotekę Instytutu Anglistyki, Bibliotekę Instytutu Rusycystyki, Bibliotekę Katedr Germanistyki, Bibliotekę Instytutu Kultury Współczesnej, Bibliotekę Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Bibliotekę Sławistyczną, Bibliotekę Katedry Filologii Klasycznej, Katedry Filologii Romańskiej).

³⁴ Wdrażanie elektronicznej rejestracji wypożyczeń i zamawiania zbiorów rozpoczęto w 2009 r. W ciągu 4 lat moduł udostępniania uruchomiono w Bibliotece Wydziału Nauk o Wychowaniu (2009), w Bibliotece Geograficznej (2010), w Bibliotece Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego, Bibliotece Wydziału Prawa i Bibliotece Wydziału Zarządzania (2011) oraz w Bibliotece Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politologicznych (2013).

³⁵ Chęć wdrożenia modułu udostępniania i elektronicznego zamawiania zbiorów w 2015 r. zgłosiły: Biblioteka Wydziału Matematyki, Biblioteka Fizyczna i Biblioteka Instytutu Historii.

Proces ten jest procesem stałym i dlatego nawet zaprojektowanie systemu informatycznego zgodnie z potrzebami konkretnej instytucji nie gwarantuje jego efektywności bez możliwości późniejszych modyfikacji. Dlatego też podstawową cechą systemu informatycznego powinna być elastyczność rozwiązań i zapewnienie możliwości włączania do jego struktury nowych elementów. System informatyczny BUŁ przeszedł w ciągu ostatnich kilkunastu lat wiele zmian. Były trudności, problemy, przejściowe kryzysy, szczególnie podczas trudnych migracji systemu bibliotecznego do nowych wersji, ale były również radości i ogromna satysfakcja z udanych wdrożeń. Dotychczasowe doświadczenia uzasadniają optymizm i pewność, że również w przyszłości system informatyczny BUŁ sprosta nowym wyzwaniom i pozostanie narzędziem wspomagającym realizację zadań wszystkich jednostek objętych jego zasięgiem.

Bibliografia

- Augustyniak M., *Twórcy systemu informatycznego biblioteki akademickiej. Z doświadczeń Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego*. „Kwartalnik PTINT” 2012, nr 2, s. 66–72.
- Feret B. *Łódzka Akademska Sieć Biblioteczna* [dostęp: 18.11.2013], <http://212.191.39.139/projekt.html>.
- Janiak J., Wrocławska M., „*Filozofia codzienności*”. *Tradycyjne i nowoczesne formy pracy i zarządzania biblioteką (na przykładzie Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego). Rozważania poważne i niepoważne*, [w:] *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji. Działania i codzienność. Materiały konferencyjne*, t. I, Poznań, 15–17 czerwca 2005, red. H. Ganińska, Poznań 2005, s. 101–110.
- Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej oraz sieci bibliotek zakładowych Uniwersytetu Łódzkiego za rok 1996 (skrócone)*.
- Stolarczyk A., *Komputeryzacja bibliotek zakładowych Uniwersytetu Łódzkiego – od katalogu kartkowego do katalogu komputerowego*, [w:] *Stare i nowe w bibliotece współpraca czy konkurencja*, red. M. Wrocławska, J. Jerzyk-Wojtecka, Łódź 2010, s. 162–170.
- Wayback Machine – Internet Archive, [dostęp: 18.11.2013], http://web.archive.org/web/*/irys.uni.lodz.pl.

Dynamika systematycznego wzrostu, nowoczesna przestrzeń intelektu, labirynt znaków, magia zaangażowanych w swoją pracę ludzi z pasją – to tylko kilka haseł, które przychodzą na myśl, kiedy chcemy przywołać nazwę Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego i 70 lat jej historii. Łódź przed dwoma wiekami powstawała z tradycji niejednorodnych, i podobnie powstawał – jako mozaika różnych treści intelektualnych – Uniwersytet Łódzki.

profesor Jarosław Płuciennik

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63, faks (42) 665 58 62

ISBN 978-83-7969-679-6

9 788379 696796